

Nyckelkompetenserna

enligt läroplanen för
grundskolan på Åland

Inledning

Åland har en egen läroplan för grundskolan. Den grundar sig på landskapslagen och förordningen om barnomsorg och grundskola. Landskapslagen trädde i kraft i januari 2021 och parallellt med utarbetandet av den nya lagen utarbetades en ny läroplan fram. Den nya läroplanen för grundskolan på Åland trädde i kraft i augusti 2021.

Målet med de nya styrdokument är att skapa förutsättningar för jämlikhet mellan grundskolorna på Åland. Den nya läroplanen har utarbetats utgående från en syn på lärande där eleven har en aktiv roll. Eleven ska lära sig att ställa upp mål och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. Eleven ska erbjudas rätt stöd i rätt tid och handledning för att utvecklas enligt egna förutsättningar. Målet med läroplanen är att utveckla den åländska skolan mot en mera helhetsskapande verksamhet där den aktiva eleven är i centrum men där läraren fortfarande är den som ansvarar för elevens lärande.

Grundskolan ska ge möjligheter för livslångt lärande, vilket är en förutsättning för ett gott liv. I vårt samhälle har rutinemässiga uppgifter blivit mer sällsynta och problemlösning, samarbetsförmåga, hantering av komplexa sammanhang och kreativitet har i stället blivit förmågor som behövs. För att skolan ska kunna möta dessa behov krävs varierande lärmiljöer, undervisningsmetoder och arbetssätt samt ämnesövergripande helheter.

Grundskolan på Åland är en helhet som omfattar undervisning och fostran. Målen för de olika områdena hör ihop och ska bilda en enhetlig grund för alla skolor på Åland. Därför innehåller läroplanen mer än bara ämnesmässiga mål och bedömningskriterier; den innehåller även riktlinjer för värdegrund och syn på lärande samt hänvisningar till den lagstiftning eller forskning som texten baserar sig på.

Läroplanen är indelad i två delar, den allmänna delen och ämnesdelen. I den allmänna delen redogörs för de riktlinjer grundskolorna ska arbeta enligt. Värdegrund, samarbete, pedagogiska riktningar och bedömning är områden som tas upp. I ämnesdelen finns alla grundskolans läroämnen presenterade med innehåll, mål och kunskapskriterier för alla årskurser. I ämnesdelarna hänvisas även till riktlinjer som beskrivs i den allmänna delen. För att kunna arbeta enligt den nya läroplanen krävs att läraren sätter sig in i båda delarna av läroplanen.

Multilitteracitet

Med kompetens i multilitteracitet avses förmågan att tolka, producera och värdera olika slag av texter i olika medier och miljöer. Denna kompetens gör det möjligt för eleven att förstå många olika slag av uttryck och att forma sin egen identitet. Begreppet multilitteracitet har en koppling till det vidgade text- och språkbegreppet vilket innebär ett bredare perspektiv än det traditionella synsättet på läs- och skrivkunighet.

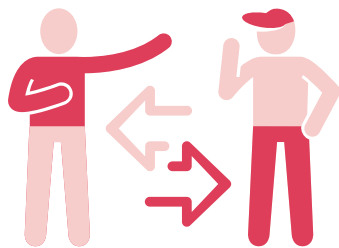
Det vidgade textbegreppet är ett uttryck som används i utbildningssammanhang och begreppet innefattar förutom det skrivna och talade ordet även bild, film och ljud. Texterna kan

alltså tolkas och produceras till exempel i skriften, talad, tryckt, audiovisuell eller digital form.

Eleven ska få möjlighet att utveckla mångsidig läskunnighet inom alla läroämnen via vardagsspråket för att kunna behärska begrepp och kommunikationsformer inom olika fackområden. För att eleven ska nå kompetens i multilitteracitet krävs en pedagogik med mångsidiga textmiljöer, aktivt språkutvecklande arbetssätt och samarbete mellan olika läroämnen.

Multilitteracitet omfattar läs- och skrivförmågan men även förmågan att särskilja mellan och använda olika typer av källor. Eleven ska få lära sig att söka, kombinera, omforma, presentera och kritiskt granska information i olika former, i olika kontexter och med hjälp av olika verktyg. Kompetensen i multilitteracitet bidrar till att utveckla ett kritiskt tänkande och studiekompetens, det vill säga att lära sig att lära. Kompetens i multilitteracitet innebär även en kompetens i källkritik och en förmåga att värdera olika källors tillförlitlighet och förutsätter evidensbaserade undervisningsmetoder.

Kommunikativ kompetens

Kommunikativ kompetens innebär förmågan att på ett effektivt och lämpligt sätt använda olika språk för kommunikation. Kompetensen grundar sig på förmågan att i både tal och skrift förstå, uttrycka och tolka begrepp, tankar, känslor, fakta och åsikter (det vill säga att lyssna, tala, läsa och skriva) i en rad olika samhälleliga och kulturella sammanhang beroende på individens egna behov och preferenser.

Eleven växer upp i en värld som kännetecknas av kulturell och språklig mångfald och av olika religioner och åskådningar. Att

leva på ett kulturellt hållbart sätt i en mångfacetterad miljö förutsätter kulturella färdigheter grundade på respekt för mänskliga rättigheter samt förmåga att kommunicera på ett hänsynsfullt sätt och att uttrycka sig själv och sina åsikter på olika sätt.

Väsentliga färdigheter för denna kompetens är förmågan att förstå talade budskap, att inleda, upprätthålla och avsluta samtal samt att läsa, förstå och skriva texter på olika kunskapsnivåer i olika språk. Kompetensen innebär att man har förmågan att lära sig språk formellt och informellt under hela livet. En positiv attityd till olika språk innebär en förståelse för kulturell mångfald och ett intresse för språk och interkulturell kommunikation. Det innebär också respekt för varje persons individuella språkprofil, inklusive respekt för modersmålet för personer som tillhör en minoritet eller har migrationsbakgrund.

Den kommunikativa kompetensen innebär också att eleven förstår ämnesspecifika begrepp och företeelser. För att kunna uttrycka sig och kommunicera kring olika fenomen behöver eleven ha ett utvidgat ord- och begreppsförråd inom olika områden. Språkutvecklande arbetssätt gynnar elevens möjligheter att utveckla den kommunikativa kompetensen.

Vardagskompetens

Vardagskompetens innebär förmågor som behövs för att klara sig i livet och i en vardag som förutsätter allt mångsidigare färdigheter. Det handlar om hälsa, motion, säkerhet, människorelationer, trafik och att fungera i en teknologiserad vardag. Eleven ska få lära sig om ekonomi och konsumtion, allt sådant som påverkar en hållbar livsstil. Vardagskompetens innefattar att man känner till vad som kännetecknar en sund själ, kropp och livsstil.

Skolgemenskapen hjälper eleven att förstå att var och en med sitt eget agerande påverkar såväl sitt eget som andras välbefinnande samt sin egen och andras hälsa, trygghet och

säkerhet. Eleven ska uppmuntras att ta hand om sig själv och andra. Under sin grundskoletid ska eleven lära känna och förstå vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på välbefinnande och hälsa och inse betydelsen av välmående, trygghet och säkerhet samt lära sig att hitta information om dessa. Eleven ska få redskap att stärka både den fysiska och psykiska hälsan.

Inom vardagskompetensen ska förmågan att utveckla och tillämpa matematiskt tänkande för att lösa problem i vardags-situationer utvecklas. Tonvikten ligger både på processer och praktisk tillämpning och på teoretiska kunskaper, med goda räknekunskaper som grund. Eleven ska ges förutsättningar att utveckla kunskaper inom tekniken i vardagen och om hur man löser olika vardagsproblem med hjälp av teknik. Kompetens inom vetenskap och teknik innebär dels en förståelse för de förändringar som människan gett upphov till, dels ett ansvar som enskild medborgare.

Vardagskompetens präglas av kritisk bedömning, nyfikenhet, ett intresse för etiska frågor och respekt för säkerhet och miljömässig hållbarhet, särskilt när det gäller vetenskapliga och tekniska framsteg i förhållande till individen, familjen, samhället och globala frågor.

Digital kompetens

Digital kompetens innebär att på ett säkert, kritiskt och ansvarsfullt sätt kunna och vilja använda digital teknik för lärande och deltagande i samhällslivet. I denna kompetens ingår datalogiskt tänkande, kunskap om digitala verktyg, kommunikation och samarbete, skapande av digitalt innehåll, digitalt välbefinnande och nätsäkerhet samt problemlösning.

Digital kompetens är en viktig medborgarfärdighet, både i sig och som en del av multilitteraciteten. Den är både föremål och redskap för lärandet. Avsaknad av digital kompetens riskerar leda till utslagning från arbetsmarknaden och samhället eftersom den i allt högre grad blir ett grundläggande krav. Under sin skolgång ska alla elever ha möjligheter att

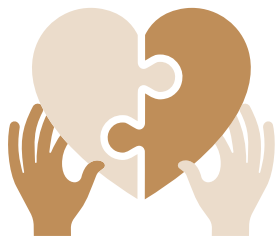
utveckla sin digitala kompetens och sitt datalogiska tänkande. Digitala verktyg och hjälpmedel ska användas i grundskolans alla årskurser, i de olika läroämnena, i det ämnesövergripande arbetet och i det övriga skolarbetet.

För att kunna använda digital teknik och digitalt innehåll behövs en reflekterande och kritisk men samtidigt nyfiken, öppen och framsynt inställning till utvecklingen på detta område. Det behövs också ett etiskt, säkert och ansvarsfullt förhållningssätt till användningen av dessa verktyg samt en förståelse för digital integritet.

Förutom digital kompetens behöver eleven få utveckla sin mediekunnighet. Med mediekunnighet avses förståelse för mediernas roll och funktion i samhället samt förmåga att kritiskt värdera medieinnehåll och förstå vilket budskap och vilken information som presenteras och varför. Mediekunnighet innebär också förmåga att använda tillgängliga medier i sin egen kommunikation, för ett demokratiskt deltagande samt för att skapa innehåll för egen användning.

I och med att användning av artificiell intelligens (AI) ökar i samhället behöver eleven utveckla förståelse för teknikens möjligheter, utmaningar och risker. Eleven ska stödas i kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga för att utveckla förståelse för hur AI påverkar och kan fungera som ett stöd.

Lärande och social kompetens

Lärande och social kompetens innebär förmågorna att reflektera över sig själv, effektivt hantera tid och information samt samarbeta med andra på ett konstruktivt sätt. I denna kompetens ingår att lära sig att lära men även att ta hand om sitt fysiska och känslomässiga välbefinnande, känna empati och hantera konflikter.

Social kompetens kräver inte en extrovert och social personlighet utan innebär förmågan att kunna förstå sociala normer och oskrivna regler, vara lyhörd och kunna se saker ur andras

perspektiv samt att vara delaktig. För att kunna samarbeta med andra och delta i samhällslivet krävs förståelse för de sociala koderna och medvetenhet om kommunikation i olika grupper och miljöer. Skolan ska erbjuda eleven gott om tillfällen att öva sig i att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt och att handla etiskt. Eleven utvecklar förmågan att sätta sig in i andras situation och granska frågor och situationer ur olika perspektiv och får övning i hur man agerar i olika sociala sammanhang.

Eleven ska uppleva betydelsen av kommunikation för den egna utvecklingen genom att få träna sina sociala färdigheter och lära sig att uttrycka sig på olika sätt och att uppträda i olika situationer. Eleven ska ges möjlighet att utvecklas som språkbrukare både på svenska och andra språk på ett mångsidigt sätt. Eleven ska uppmuntras att kommunicera och uttrycka sig även med hjälp av ringa språkkunskaper.

Alla elever ska få hjälp med att iaktta hur de lär sig och med att utveckla sina strategier för lärande. Eleven bör känna till vilka lärstrategier som hen föredrar, bli medveten om sina styrkor och svagheter och få stöd för att lära sig. Färdigheten att lära sig utvecklas när eleven får ställa upp mål, planera sitt arbete, utvärdera sina framsteg och använda tekniska och andra hjälpmedel i sina studier på ett för åldern lämpligt sätt.

Kulturell kompetens

Kompetens inom kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer innebär att ha förståelse och respekt för hur idéer och tankar uttrycks kreativt och förmedlas i olika kulturer genom olika konstarter och kulturformer. Här ingår att försöka förstå, utveckla och uttrycka sina egna idéer och sin känsla av tillhörighet eller roll i samhället, på olika sätt och i olika sammanhang.

Skolan har som uppdrag att förmedla att det är viktigt att lära sig att använda bilder och andra visuella uttryck för att kommunicera. Drama, musik, bild och rörelse är uttrycks sätt som har stor betydelse för lärande och utveckling. Skolarbetet ska ge eleven mångsidiga möjligheter att arbeta med

händerna, använda alla sina sinnen och utveckla sin kreativitet. Eleven ska lära sig att uppskatta och kontrollera sin kropp och att använda den för att uttrycka känslor och åsikter, tankar och idéer. I skolarbetet ska eleven uppmuntras att använda sin fantasi och sin uppfinningsrikedom.

Under sin skolgång ska eleven få hjälp med att identifiera och uppskatta kulturella fenomen och att bygga en egen identitet med ett positivt förhållningssätt till omgivningen. Eleven ska få kunskap om sin livsmiljö och dess kulturarv samt lära sig att uppskatta sin egen sociala, kulturella och språkliga bakgrund. Eleven ska lära sig att se kulturell och språklig mångfald och olika åskådningar som en positiv resurs. Samtidigt ska eleven lära sig hur kulturer, religioner och åskådningar påverkar samhället och vardagen och hur kulturen omformas av media och normer kring bland annat genus, klass och etnicitet.

Eleven ska uppmuntras att fundera över betydelsen av sin egen bakgrund och över sin roll i generationskedjan. Eleven ska få möjlighet att uppleva och tolka konst, kultur och kulturarv. Eleven ska också få lära sig att förmedla, forma och skapa kultur och traditioner och upptäcka deras betydelse för välbefinnandet.

Entreprenörskompetens

Entreprenörskompetens avser förmågan att reagera på möjligheter och idéer och att omvandla dem till värde för sig själv och andra. Denna kompetens grundas på kreativitet, kritiskt tänkande och problemlösning, initiativförmåga och uthållighet samt förmågan att samarbeta för att planera och hantera projekt av kulturellt, socialt eller kommersiellt värde. Åland har en historia av entreprenörskap där företagsamhet har varit något naturligt och eftersträvansvärt för att klara sig i det lilla samhället.

Entreprenörskap är något man gör medan entreprenöriellt förhållningssätt är ett sätt att tänka. Entreprenörskap i grundskolan handlar i första hand inte om kunskap i egenföretagande utan mer om att utveckla förmågor och kompetenser som stöder eleven att bli en företagsam person. Entreprenör-

skap ses som en dynamisk process som leder till förändring, där handlingar leder till något positivt. Ett entreprenöriellt förhållningssätt är mer ett synsätt, ett förhållningssätt till livet, arbetet och de egna visionerna.

Det är svårt att förutspå hur arbetslivet, yrkena och arbetets karaktär kommer att se ut i framtiden eftersom samhället förändras bland annat på grund av den teknologiska utvecklingen och genom att ekonomin globaliseras. Det blir svårare än tidigare att förutspå arbetskraven. Därför behöver eleven utveckla allmänna färdigheter som främjar intresset och en positiv attityd gentemot arbete, och genom det utveckla ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.

Entreprenörskompetens handlar om att låta skola och samhälle mötas. Genom ämnesövergripande projekt som inte stannar i klassrummet utan förflyttas ut i samhället och gör avtryck i elevens värld utanför skolan, utvecklar eleven insikten att egna handlingar kan påverka och göra skillnad på riktigt.

Under sin skolgång ska eleven bekanta sig med arbetslivet och få erfarenheter av att arbeta och av att samarbeta med aktörer utanför skolan. På detta sätt får eleven träning i sakligt uppförande och samarbetsförmåga som behövs i arbetslivet och får upptäcka vikten av goda språkkunskaper och kommunikationsfärdigheter. I skolan ska eleverna öva sig i att arbeta i grupper, med projekt och inom olika nätverk.

Medborgerlig kompetens

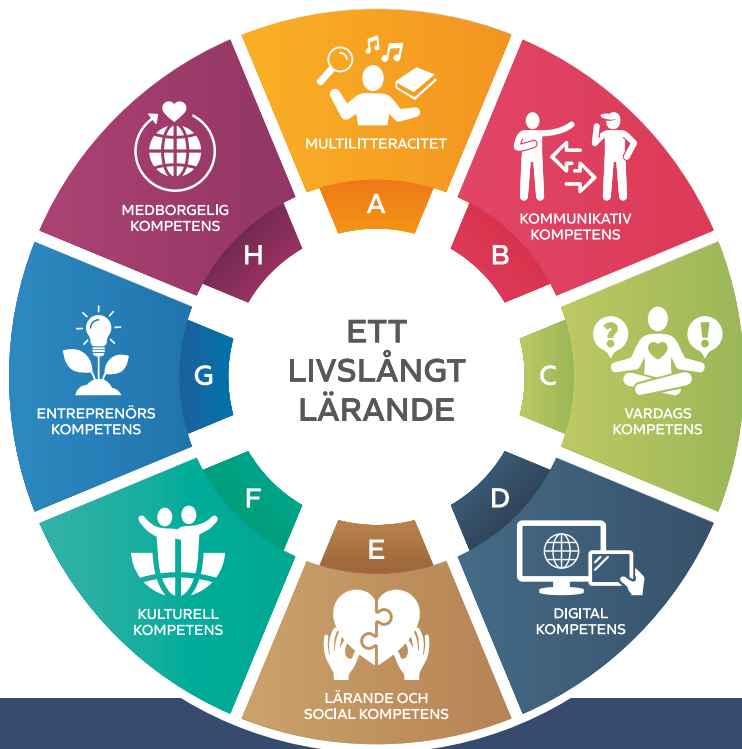

Medborgerlig kompetens är förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid. Kompetensen innebär förmågan att uppträda som en ansvarsfull medborgare och delta fullt ut i samhällslivet. Den innebär en förståelse av sociala, ekonomiska och politiska strukturer i samhället och insikt i global utveckling samt en förståelse för teknikens möjligheter och hur de kan bidra till samhällsutvecklingen på ett demokratiskt och hållbart sätt. Förmågan innebär både vilja och förmåga att delta aktivt i samhället och i demokratiska processer.

Under sin skoltid ska eleven fundera över sambandet mellan det förflutna, nutiden och framtiden samt olika framtidsalternativ. Eleven ska lära sig förstå betydelsen av sina val, levnads sätt och handlingar, inte bara för det egna livet, utan även för den närmaste omgivningen, samhället och naturen. Eleven ska få färdigheter att utvärdera och förändra både sina egna, skolans och samhällets förfaringssätt och verksamhetsstrukturer så att de bidrar till att bygga en hållbar framtid.

Eleven behöver få kunskap om Ålands särställning som självstyrt demilitariserat område. Som bosatt i landskapet Åland kan den enskilda individen göra stor skillnad genom att vara aktiv och delaktig. Styrkor för Åland har visat sig vara det stora egna inflytandet och korta beslutsvägar. Eleven ska uppmuntras att engagera sig i samhällsutvecklingen och få insikt i betydelsen av och möjligheterna att vara med och forma det åländska samhället.

Medborgerlig kompetens innefattar även förståelse för hållbarhetsprinciperna och de strategiska utvecklingsmålen som satts upp för Åland.

Ålands
landskapsregering